

ПЕРСОНАЛІЇ

Віктор Акуленко

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу міжнародного права
і порівняльного правознавства
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
interlaw.kisl@gmail.com

ЕТЮДИ ДО ПОРТРЕТА
ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ДЕНИСОВА
В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОМУ ІНТЕР'ЄРІ
(до 70-річчя Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
та виходу в світ “Енциклопедії міжнародного права”
в трьох томах)

Етюд перший. Витоки творчого задуму

Щоб предметно і логічно увійти в тему, знайти відповідну тональність і виразність тексту в творчому задумі, слід хоча б у загальних рисах означити деякі наукові аспекти, які тією чи іншою мірою простежуються у моїх публіцистичних етюдах, присвячених професору Володимиру Денисову. Сюжетом для них послужила його багаторічна наукова діяльність, яка знайшла фундаментальне втілення в підготовці і виданні три томної “Енциклопедії міжнародного права”.

Хтось із класиків сказав, що науку становлять знання, логічно поєднані в систему і пронизані ідеєю задля досягнення об'єктивної істини.

Шлях до Храму Науки у кожного свій – неоднозначний, і долати його доводиться, обстоюючи пріоритет наукових здобутків серед конкуруючих колег і не зупинятися на досягнутому, інакше буде творчий застій.

Однак тепер призабуто, як на сторінках наукових видань висвітлюються дискусійні питання щодо різних думок і протилежних позицій. А даремно, оскільки в гуманітарних дисциплінах переважно в дискусіях, а то й протистояннях, представників різних наукових шкіл, відстоюються достовірні знання.

У незалежній демократичній Україні, здавалося, маємо широкі можливості для розгортання дискусійних науково-правничих проблем сьогодення. Втім, критичні традиції у цій гуманітарній сфері, якщо не втрачені, то розвиваються надто кволо і повільно. Наголошую на тенденції творчої інерції, а не розвитку наукової критики, стимулом замовлення якої має бути суспільне середовище, яке, на жаль, суттєво деформоване в умовах правового нігілізму, і його духовний і моральний клімат зазнав помітної деградації. Традиційну мораль легко зруйнувати, але важко оздоровити заново. Її стан у суспільстві, а також наукової етики, яка взагалі залишилася десь на узбіччі історії, позначається на рівні гуманітарних наук, які потребують значно якіснішої кондиції¹.

Чеснотою кожної особистості завжди була і є її самотність, як проросток української нації з тисячолітньою культурою і християнською духовністю, які не повинні нівелюватися серед такої міжнародної спільноти.

Тож запитаємо, де ж тут аргументована правнича альтернативна позиція українських науковців, вона що немає права на існування, якщо визнаємо вищою цінністю верховенство права в умовах демократії?

Тому нерідко, хто взяв за орієнтир здобувати науковий ступінь, при цьому передбачливо уникає гострих і спірних питань, неузгодженості з “оступіненими” попередниками, щоб не ускладнити собі шлях проходження дисертації. Коли, по правді сказати, така методологічна обережність застосовувалася й раніше через непросту й хвилюючу процедуру її захисту. Все ж, якщо є напрацьовані ідеї і думки, їх слід своєчасно вводити у науковий обіг, а не відкладати на завтра. Мовляв, повернусь до них у майбутній книжці або докторській дисертації. Відклад, як кажуть, не йде в лад. Шансу більше може й не бути, як і творчої мотивації в новий час, який вимагатиме зовсім інших підходів.

Від офіційної цензури ніби вже не страждаємо, хоча, ніде правди діти, залишилося втручання в авторський текст за посадовим принципом за-

¹ В Акуленко, ‘На дискусійних перехрестях пам’яткознавства’ (2016) 30 Праці центру пам’яткознавства: збірник наукових праць 270.

Віктор Акуленко

лежності. Як наслідок, нівелюється дискусійне або критичне спрямування публікації, а в цьому полягає зміст наукового дослідження та свобода творчого пошуку.

За сучасної наукової вимогливості нове покоління дослідників, як вияв творчої необхідності і переконаності, не забуває, щоб дошкульно копіркнути за заслугами або за інерцією когось із заідеологізованих авторитетів радянської пори, при цьому, на жаль, не завжди критикуючи, дотримуються принципу історизму та наукової етики. Складається враження, чи не у такий спосіб поширюється також модерне осмислення ідеологічної лібералізації наукової сутності в гуманітарній галузі знань. До новаторства в дисертації також не віднесеш надмірність формальної інформативної стилістики і переважаність коментуванням масиву нормативних джерел задля фахового спокою, а не творчого експерименту і критичної аналітики.

Видатний композитор Р. Шуман якось сказав, що в житті кожного творчого митця стоять два великих завдання: досягти слави і втриматися на її хиткому гребені. Щодо наукової особистості ці творчі завдання можна перефразувати таким чином: по-перше, треба досягти визнання в середовищі вчених, а потім постійно досліджувати актуальні проблеми, виховувати й гуртувати своїх послідовників і продовжувачів наукової школи. У науці, коли в ній не позначається адміністративно-номенклатурний вплив або бізнесові важелі для кар'єрного просування, немає верстової дороги, тут тернистий шлях, на якому успіху досягає той, хто наполегливо піднімається крутими науковими вершинами і системно набуває ґрунтовних знань, досвіду і мудрості та впроваджує їх на науково-педагогічній ниві, в суспільне життя.

Етюд другий. На методологічних магістралях академіка В. Корецького

Дякую долі, що довелося працювати у відділі міжнародного права, який очолює з 1984 р. член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, доктор юридичних наук, професор В. Денисов. Він плідно розвиває міжнародно-правові ідеї та примножує наукові традиції академіка В. Корецького, учнем якого він є. Творчий девіз у житті Володимира Наумовича: "Наука – понад усе!".

Наслідувати корифея науки міжнародного права зі світовим ім'ям не просто, це велика відповідальність. Номінально називатися його учнем мало, для цього потрібний був поступальний крок в умовах незалежної України в осмисленні сучасних тенденцій і викликів у науці міжнародного права, базуючись на світовому досвіді.

www.pravoua.com.ua

‘Після того, як відійшов такий корифей В. Корецький, всі чекали, яким чином відбудеться подальший розвиток науки міжнародного права в Інституті держави і права НАН України. Всі розуміли, наскільки буде важко утримати ту високу планку наукових досліджень, яка була пов’язана з ім’ям академіка В. Корецького’, – поділився зі мною своїми думками відомий учений, професор В. Кисіль, – ‘І тому перед Володимиром Наумовичем, коли він очолив відділ міжнародного права, постала неймовірно складна проблема: як здійснювати керівництво цим напрямом після всесвітньо відомого вченого? І багато хто неоднозначно очікував, як В. Денисов впорається із такою науковою ношею. Мене вражало, що він протягом цих років гідно і професійно не тільки керував відділом, а й сам особисто робив внесок у розвиток сучасної доктрини міжнародного права. І так 35 років подвижницького служіння науковому обов’язку і творчому покликанню. Справдилися сподівання тих, хто був переконаний, що учень В. Корецького – В. Денисов гідно продовжить ту наукову справу, яка була започаткована в Україні ще харківською школою міжнародного права у 20-х роках ХХ ст.’.

Академік В. Корецький у своїх наукових дослідженнях, що мали широкий спектр – від цивільного права до міжнародного права, – виходив із історичного метода дослідження, ба більше, вважав себе істориком права і цим пишався. Цю методологію він пов’язував із пошуком соціологічної основи правових явищ, що давало йому можливість визначити їх дійсне значення в широкому контексті розвитку міжнародних відносин та міжнародного права. Історичний розвиток науки можливий тому, і тільки тому, що приходять допитливі особистості, які здатні сприйняти творчі напрацювання минулого, примножити його власними досягненнями і передати далі по естафеті поколінь.

Ось ці методологічні магістралі академіка В. Корецького стали для професора В. Денисова визначальними в його наукових дослідженнях і діяльності, а також їх впровадженні у внутрішньо-суспільній і міжнародно-правовій практиці України. Дійсно, часи державно-правової розбудови незалежної України переконливо підтвердили: вченим-міжнародником, взагалі правником із широким і глибоким фаховим світоглядом у науковому світі, можна відбутися, коли твої юридичні знання ґрунтуються на історичному фундаменті.

Етюд третій. Серед наукової когорти знакових імен

Наука, як і культура, успадковує історичні традиції та живиться новими ідеями. Її творять і розвивають особистості, які гуртують навколо себе однодумців, засновують наукові школи. Вони пробуджують творчу

думку, свідомо впливають на розвиток інтелекту людини, прославляють країну і малу Батьківщину. Ця вічна естафета – традиція в науковому середовищі, в суспільстві тримається на плідному прирощенні ідей, знань, праці мислителів. До таких відомих вітчизняних учених-правознавців та організаторів юридичної науки, серед яких формувався як учений В. Денисов, належать академіки НАН України В. Корецький (1890–1984 рр.) і Б. Бабій (1914–1993 рр.), академік АН СРСР В. Кудрявцев (1923–2007 рр.), член-кореспондент АН СРСР Г. Старушенко (1922–2007 рр.), член-кореспонденти НАН України П. Недбайло (1907–1974 рр.) і В. Цветков (1923–2007 рр.), професори І. Лукашук (1926–2007 рр.), В. Туманов (1926–2011 рр.), О. Жидков (1931–2005 рр.), відомий правознавець Г. Александренко (1898–1963 рр.) та ін.

Як давній колега й однодумець професора В. Денисова переконаний, що він своїм внеском у розвиток науки міжнародного права і плідну підготовку наукових кадрів не загубиться на тлі цих знакових імен – посяде чільне місце в історії української юридичної науки.

Чи не вся когорта юристів-міжнародників України, маститих і молодих, щедро підживлюється його теоретичними знаннями, сучасною методологією та пріоритетними ідеями з міжнародного права. Наукова громадськість ще віддасть належне його самовідданому подвижництву і піклуванню, щоб українська школа міжнародного права зайняла своє чільне місце в світовій доктрині міжнародного права, відстоюючи як національні інтереси, так і міжнародний правопорядок загалом.

Щоб наочно пересвідчитися у внеску Володимира Наумовича у розвиток української доктрини міжнародного права, його міжнародно-правову співпрацю із зарубіжними інституціями і колегами, підготовку вітчизняних та іноземних наукових кадрів, створення наукових шкіл міжнародників, зокрема у Львові, досить звернутися до фундаментальних видань. Це “Международное право как основа современного миропорядка. *Liber Amicorum* к 75-летию проф. В. Н. Денисова”² й “Енциклопедія міжнародного права”³ у трьох томах та інші численні наукові праці.

В “Енциклопедії міжнародного права” знайшла реалізацію неймовірна наукова відданість і захопленість міжнародним правом професора В. Денисова. Він разом з академіком НАН України Ю. Шемшученком як співголови редакційної колегії, з авторським колективом, співробітниками відділу міжнародного права і відповідальним секретарем редакційної колегії, кандидатом юридичних наук К. Савчуком здійснили це

² *Международное право как основа современного миропорядка. Liber Amicorum к 75-летию проф. В. Н. Денисова* (Мельник А и Мельник С и Короткий Р ред, Феникс 2012) 878.

³ Ю Шемшученко та В Денисов та В Акуленко (редкол), *Енциклопедія міжнародного права* (Академперіодика 2014-2019).

пріоритетне видання. Недарма відомий український і російський вчений І. Лукашук у своєму останньому інтерв'ю заповідав своїм учням: 'Любіть міжнародне право, поважайте міжнародне право і воно воздасть вам сто-рицею'⁴.

Масштабний і змістовний науковий обшир В. Денисова заслуговує окремої солідної праці і публікацій, наукового слухання, а також дисертаційного дослідження тощо. Мої суб'єктивні етюди тут не є ні рецензією, ні статтею, ні аналітично-хронологічним оглядом науково-педагогічної і громадської діяльності вченого. Задум дещо іншого творчого спрямування – спроба науково-правничої публіцистики. Відомо, що публіцистика перебуває на межі художньої творчості і науки, тобто однією стороною входить у літературу, а другою безпосередньо стикається з наукою. Отже, моє завдання неординарне, можливо, експериментальне, бо щось не пригадую, наскільки воно порушувалося в українському правознавчому просторі як жанр, а тому привертає увагу небайдужих і допитливих дослідників.

Етюд четвертий. Про науково-творчу щедрість і ошадливість

Загалом у творчому середовищі не вельми діляться новими ідеями, нереалізованими задумами і планами, за якими не закріплене авторство в статтях, монографіях, публічній діяльності тощо. Одним словом, утаємничують їх від конкурентів. Це можна зрозуміти, адже наукові досягнення здобуваються наполегливою працею, буквально гризучи граніт науки, і пріоритетність у них має вирішальне значення для майбутнього у кожного вченого, митця чи літератора.

Недарма відомий правник і літератор А. Коні (1844–1927 рр.) писав: 'У юриста загальна освіченість має крокувати попереду спеціальності'⁵. Ці слова повторюю досить часто, бо вони такі злободенні в деформуючому прагматичному сьогоденні, що вихолощує морально-етичні цінності людського життя, взаємовідносин і професії, а не хотілося б такого.

До сучасних вітчизняних правників-міжнародників із широким освітнім і культурологічним світоглядом та глибокими фаховими знаннями належить професор В. Денисов. Право і культура для нього органічно близькі й необхідні категорії в науково-творчій діяльності.

Між цими явищами соціального життя існує зв'язок значно тісніший, ніж може здаватися на перший погляд. Вплив мистецтва і культури, а також історичної спадщини на правове усвідомлення дійсності, зв'язок

⁴ 'Сьогодні 90-річниця з Дня народження професора Ігоря Лукашука' (Юридична Газета online, 1 червня 2016) <<http://yur-gazeta.com/golovna/sogodni-90-richnitsya-z-dnya-narodzhennya-profesora-igorya-lukashuka.html>> (дата звернення: 21.07.2019).

⁵ А Коні, *Собрание починений*, т 4 (Юрид лит 1967) 68.

Віктор Акуленко

політики, закону і юридичної практики з художньою та літературною творчістю через моральні і духовні категорії та оцінки, юридичний захист інтелектуальних прав авторів творів мистецтва, а також міжнародні угоди про охорону культурних цінностей, їх захист у випадку збройного конфлікту, повернення і реституції втрачених історичних і культурних цінностей країнам їх походження, про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини – це далеко не всі дотичні складові права й культури⁶.

Міжнародне право покликане врегульовувати та забезпечувати таку систему суспільних відносин, яка запобігала б небажаним або шкідливим для культурних цінностей подіям та наслідкам, а також охороняти права й інтереси держав, народів, окремих осіб щодо культурної спадщини.

За підтримки та участі Володимира Наумовича у відділі міжнародного права вперше в українській юридичній науці було проведено систематизацію міжнародних актів у цій сфері, що належно оцінено ЮНЕСКО, і розроблено теоретичні засади нової галузі міжнародного права охорони культурних цінностей, дослідження якої було започатковано професором В. Акуленком⁷ і далі продовжується його учнями В. Максимовим, О. Мельничук, С. Птухою, а також О. Малишевим та іншими науковцями Інституту.

Цьому новаторському науковому напрямку в сфері міжнародного права і культурології відведено окремий цикл статей в “Енциклопедії міжнародного права”, чим не може відзначитися інше академічне видання.

Етюд п'ятий. У творчій аурі наукової школи В. Денисова

Робочий день у В. Денисова як конвеєр науково-творчого спілкування і дискусій із відвідувачами і колегами з Інституту. Ділячись своїми знаннями, перспективними ідеями, літературними новинками, а також науково-педагогічним досвідом, Володимир Наумович як досвідчений лоцман проводив своїх співбесідників на істинно-науковий фарватер через підступні рифи сумнівних неотеорій та анахронічних концепцій у сучасному міжнародному просторі боротьби і протистоянь, компромісів і співробітництва.

Ці неординарно-системні майстер-класи для допитливих аспірантів і докторантів, обмін фаховими і життєвими цінностями з колегами не що інше як процес взаємного наукового збагачення від розкоші творчого

www.pravoua.com.ua

⁶ *Искусство и право: тенденции развития и формы интеграции: сб. материалов науч.-практ. конф., 11–12 марта, 2015 г.* (Романова Е ред, Филлигрань 2015) 144.

⁷ В Акуленко, *Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України* (Юстініан 2013) 608.

спілкування, що великий О. Хаям вважав чи не найціннішим у людському житті.

Адже кожна мисляча людина несе в собі мікро- і макросвіт допитливості й відчуття того, що твої думки, ідеї розуміють і підтримують, а це додає нових стимулів у науковому пошуку молодим. Цей енергетичний інтелектуальний заряд, що спонукає до наукового мислення, доброзичливо отримують всі, хто звертається до професора В. Денисова, радиться, прагне писати дисертацію і розвивати науку міжнародного права і не тільки. Для нього вони всі свої – учні і колеги, чужих не буває, байдуже, звідки б ти не прийшов – із Києва чи Одеси, Сум чи Львова або закордонний гість.

Що особливо вирізняє професора В. Денисова від багатьох учених, так це те, що він не тільки допомагає їм визначити пріоритети наукових досліджень у царині міжнародного та європейського права, що скеровує світоглядно ширше і професійніше орієнтуватися в своїй науковій творчості, а й проникливо заглиблюється у проблеми кожного – аспіранта чи докторанта і намагається максимально вплинути на вирішення поставлених перед ним наукових завдань, – таке визнання від його учнів і колег, зокрема докторантки Л. Фалалєєвої, які мені доводилося чути неодноразово, дорого коштує.

Отож життєвим принципом професора В. Денисова стало невтомне опанування на широкому світоглядному тлі науково-теоретичних знань, перспективних ідей і конструктивних проєктів у сфері міжнародного права (його історії і сучасності, тенденції розвитку і місця в ньому української державності, її тягlosti, можливостей і небезпек для національного суверенітету і територіальної цілісності).

Цей системний багаж знань поповнювався як із вітчизняних наукових джерел, так і міжнародних бібліотек і центрів від Женеви й Гааги до далекої Австралії, участі в дипломатичних конференціях, діяльності міжнародних організацій тощо. І йде паралельно з відстоюванням принципів поглядів і позицій щодо істинно наукових концепцій, якщо хочете – їх стерильності, у висвітленні, оцінці та відповідній дискусії або критиці міжнародно-правових шкіл, персоналій, історичних традицій і перспектив розвитку напрямів науки.

Сьогодні в Україні мало знайдеться юристів-міжнародників такої величини як професор В. Денисов, який готує кандидатів і докторів із багатьох напрямів з міжнародного права. Для нього практично немає таких питань, що стосуються актуальної міжнародно-правової проблематики, з приводу яких він не висловлював би, як науковець, своєї ерудованої і компетентної точки зору, причому завжди логічної, аргументова-

Віктор Акуленко

ної та переконливої, – так оцінив діяльність ученого доктор юридичних наук М. Отрош – ‘Водночас Володимиру Наумовичу притаманна повага до опонента та його думки (навіть якщо він її не поділяє), у спілкуванні з колегами йому властиві м’який тон і доброзичлива інтелігентна манера. Про взірцевий науковий рівень вченого промовисто говорять численні багатоаспектні статті в “Енциклопедії міжнародного права”, читаючи які, збагачуєшся новітніми знаннями і суттєво розширюєш свій науковий світогляд’.

Від себе я міг би додати, що за будь-яких життєвих, службових чи творчих обставин у ньому приємно бачити шефа, який завжди залишається Людиною. В. Денисов не кабінетний учений як прийнято було класично і традиційно сприймати цей статус. Він далеко вийшов за його межі, живе і творить у демократичній аурі наукового середовища, принципово дбаючи, перш за все, про гуманістичний і високий рівень міжнародно-правових досліджень як юних аспірантів, так і маститих наукових мужів.

Так, не перелічити, скільки учнів, слухачів, науковців було у професора В. Денисова за 35-річчя його завідування відділом міжнародного права, 40-річчя членства у спеціалізованій вченій раді із захисту дисертацій в Інституті держави і права і 25-ліття перебування незмінним заступником її голови, а також членом спецрад в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституті законодавства Верховної Ради України зі спеціальності міжнародне право.

З часу незалежності України був членом Вищої атестаційної комісії України, а потім членом експертної ради з присудження наукових ступенів Міністерства освіти і науки України. Наукова діяльність Володимира Наумовича завжди поєднувалася з педагогічною в Інституті міжнародних відносин, Київському університеті права, Академії Служби безпеки України та в інших навчальних закладах.

Окремо варто сказати, що професор В. Денисов стояв біля витоків Української асоціації міжнародного права, був головою ініціативної групи щодо її створення.

Немалий легіон вітчизняних та іноземних юристів одержали за цей період теоретичні знання з міжнародного права і практичний досвід знаного вченого і стали кваліфікованими фахівцями-науковцями, викладачами, дипломатами, які плідно працюють на благо України та на свої держави за рубежем.

Етюд шостий. Український ренесанс науки міжнародного права

В Інституті держави і права, крім традиційних фундаментальних наукових досліджень, провідним напрямом є підготовка енциклопедичної літератури. Ініціатором та організатором енциклопедичного напрямку юридичної науки був і є директор Інституту, академік НАН України Ю. Шемшученко.

Вихід у світ шеститомної “Юридичної енциклопедії” (1998–2004 рр.)⁸ стало знаковою подією в суспільстві, що було відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки 2004 р. У розвиток досягнутого у Юрія Сергійовича виникла ідея, над якою він, розуміючи всю складність її реалізації, запропонував професору В. Денисову подумати: ‘Чи під силу нашому Інституту підготувати не менш пріоритетне видання три томної “Енциклопедії міжнародного права”?!’

Втілити такий масштабний проєкт, який був новаторським на всьому пострадянському терені. Певний досвід було набуто при підготовці “Юридичної енциклопедії”, що на початку і стимулювало науковий пошук, але далі треба було відкривати й опановувати обширний масив знань із міжнародного права в енциклопедичному вимірі щодо держав, конвенцій, персоналій, історичних подій, збройних конфліктів, мирних угод, міжнародних організацій, міжнародних судів, правових систем, все-світньої культурної та природної спадщини тощо. Хіба все перерахуєш, коли в підсумку маємо понад 1 500 статей-термінів.

Перед нинішньою українською наукою постає актуальна й масштабна проблема – як заповнити “білі плями” в історії українського етносу, так і розчистити від псевдонаукової замуленості історичні джерела і традиції вітчизняної державності⁹.

Видатний український митець і письменник О. Довженко так висловився про свій історичний світогляд: ‘Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє. Чому ж я мушу зневажати минуле? Невже для того, щоб навчити онуків ненавидіти колись дороге і святе моє сучасне <...>’¹⁰.

Науковцю, щоб заглибитися і зрозуміти всю картину досліджуваних проблем, треба знати історію, уявляти національний характер і враховувати цивілізаційний розвиток етносу тощо. Достовірно визначити ці категорії надзвичайно складно, адже історія завжди переписувалася на догоду політиці та ідеології. Бо кожній владі вигідна та географія і те соціальне середовище, в яких виросте людина, потрібна їй для підпорядкування в суспільній ієрархії.

⁸ Ю Шемшученко (ред), *Юридична енциклопедія* (, Українська енциклопедія ім М П Бажана 1998-2004).

⁹ В Акуленко, ‘Криниця етнодержавотворення України’ (1997) 4 Політика і час 64.

¹⁰ О Довженко, *Зачарована Десна. Кіноповість* (Фоліо 2007) 199.

Перші енциклопедисти – французькі мислителі, науковці, письменники та митці XVIII ст., які працювали над формуванням просвітницького довідкового видання за редакцією Д. Дідро та Ж. Д’Аламбера назвали його “Енциклопедія, або Тлумачний словник науки, мистецтва й ремесл”, що відіграло не останню роль в ідейному впливі на Велику французьку революцію (1789–1799 рр.) як епохи переходу від віку абсолютизму й аристократії, до віку демократії.

Науковий почин і внесок великих класиків – незабутній і повчальний донині. У цьому цивілізаційний зв’язок, його тяглість і вплив у міжнародному та національному аспектах сучасного розвитку науки.

Тому таким вагомим і пріоритетним внеском в українську науку міжнародного права, можливо, не тільки для нас, є видання “Енциклопедії міжнародного права” у трьох томах, яка є першим в Україні систематизованим зводом знань у сфері міжнародного та європейського права.

Її світоглядна методологія утверджує такі загальнолюдські цінності, як права людини, добро і справедливість у загальних інтересах українського народу. Енциклопедія є суто українською, спрямована на відродження і реалізацію Україною своїх національних інтересів у контексті розвитку світового співтовариства, стоїть на захисті національного суверенітету, що нас тримає на цивілізаційному просторі. І у цьому її новаторське значення.

Видання дає позитивну й оптимістичну відповідь на досить-таки замкнуте й заідеологізоване запитання: чи має, врешті-решт, Україна свої традиції та власний досвід державотворення, що в такому досвіді є суто “місцевим”, власне, етнічним, а що запозиченим, чим українство збагатило світ і чого воно навчилося в школі всесвітнього політико-державного будівництва?

Щоб краще оцінити значення і наукову вагомість “Енциклопедії міжнародного права”, ще раз наведу слова професора В. Кисіля: ‘Коли я ознайомився з I томом, то дійшов висновку, що нічого подібного ні в одній із країн СНД досі не з’являлося. Мало того, є багато видань енциклопедій за рубіжем на Заході, але вони переважно, навіть в Гаазькій академії міжнародного права, мають досить вузький професійний характер – таке їх правниче спрямування. II том мене переконав, що це глибока фундаментальна праця в галузі міжнародного права з солідним історико-теоретичними і практичними узагальненнями та висновками. Звичайно, як у будь-якій науковій доктрині можна дискутувати з приводу тих чи інших положень, але загалом фундаментальність цього видання просто вражає. Як я розумію, як загальне редагування всіх трьох томів, так і організаційно-творчу роботу вів Володимир Наумович,

що вже тоді говорити про його численні основоположні статті до них. Хто коли-небудь сам зіткнеться з реалізацією подібних наукових завдань, тільки тоді він зможе оцінити наскільки це трудомістка і складна науково-творча праця, особливо енциклопедичного характеру. Тому я вважаю, що Асоціація міжнародного права України має всі підстави, щоб порушити питання про відповідне державне відзначення цієї Енциклопедії. Це буде справедливо й актуально’.

Водночас автор цього нарису вважає за необхідне зазначити, що доводиться публічно стикатися не з науковим аналізом історичних процесів з точки зору закономірностей розвитку міжнародного співтовариства та міжнародного права, а з тенденційними кон’юнктурними випадками, як це мало місце щодо першого тому видання у деяких засобах масової інформації.

Цьому енциклопедичному проєкту професор В. Денисов віддав все, що знав, про що мріяв, на що сподівався всупереч знемагаючим сумнівам. Тепер сам на сам міг сказати, що немає вищої нагороди за цей титанічний труд, ніж відчуття виконаного обов’язку перед собою, суспільством і Всевишнім. ‘Я зробив все, що міг, хто може, нехай зробить краще’, – заповідали з достоїнством в усі віки знані люди відповідальності і честі!

Щоб не трапилося з Україною в нинішню епоху, коли відбувається в світі руйнування старого міжнародного правопорядку, який заміщується багатополярним за своєю структурою і значенням, “Енциклопедія міжнародного права” залишиться назавжди як пам’ятка вітчизняної міжнародно-правничої думки. У ній надана реальна картина світу, а також простежується історичний державницький шлях України, що вселяє надію на її майбутнє. Україна ніби ще чекає свого часу, щоб розправити широкі крила і запропонувати світові національну доктрину державницького й соціального злету, яка відповідатиме її корінним інтересам і подасть іншим країнам взірць відродження, як Фенікс.

Україна – велика країна, ми не чийсь проєкт, як дехто нав’язує світу таку штучну ідейно-політичну конструкцію. Ми – великий народ, який дав світовій цивілізації знакові імена в науці, мистецтві, літературі і культурі: Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, О. Довженко, І. Козловський, М. Березовський, М. Лисенко, М. Грушевський, С. Лифар, І. Рєпін, В. Вернадський, С. Корольов, О. Мурашко, К. Малевич, Б. Патон, В. Глушков, М. Амосов, І. Пулюй, І. Сікорський, І. Піддубний, Шолом-Алейхем і багато інших мислителів, учених, історичних діячів.

Ми, на жаль, як донори в медицині, емігруючи, підживлюємо інтелектуально і фізично не одне століття Європу й Америку, і там поступово асимілюємося в їхній національній плоті, культурі і традиціях.

Віктор Акуленко

Таким сузір'ям вітчизняних імен може пишатися найдавніша й найцивілізованіша нація в світі. Їхній внесок у державницький і культурологічний простір України, а також світову культуру, справді неосяжний.

Наші досягнення в академічній науці міжнародного права, які несе світові “Енциклопедія міжнародного права”, її численний авторський колектив учених, науковців і практиків – всіх подвижників Інституту держави і права, які за ініціативою та організаційно-творчим керівництвом академіка НАН України Ю. Шемшученка і професора В. Денисова, непересічні.

Енциклопедія працює на майбутнє України, її міжнародний престиж, є своєрідною самобутньою візитівкою нашої країни.

Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Т. 3. М–Я. – Київ : Академперіодика, 2019. – 992 с.

Енциклопедія міжнародного права – перше в Україні тритомне видання, яке є систематизованим зводом знань про відповідну правову систему. Перший том побачив світ у 2014 р., а другий – у 2017 р. Третій том є логічним продовженням перших двох. Разом з тим у ньому віддзеркалено зміни, що сталися останнім часом у сфері дії міжнародного права та міжнародно-правовій практиці України.

Розрахована на науковців, викладачів і студентів, дипломатів, а також на широке коло читачів, які цікавляться міжнародним публічним правом.